

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Een topstuk onder de Romeinse glazen

van Beek, R.

Publication date

2021

Document Version

Final published version

Published in

Kennis en Passie

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Beek, R. (2021). Een topstuk onder de Romeinse glazen. In R. van Beek, B. van den Bercken, & L. de Gelder (Eds.), *Kennis en Passie: Geralda 33 jaar conservator* (pp. 157-160). Allard Pierson.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Een topstuk onder de Romeinse glazen

René van Beek

Bovenste beste Geralda,

In jouw Xde stelling bij je proefschrift geef je een pleidooi voor het zo optimaal mogelijk gebruiken van opgebouwde kennis van iemand die al lang in een organisatie rondloopt. Jij bent een prachtig voorbeeld van zo'n conservator die haar museum door en door kent en een grote kennis heeft opgebouwd. Met hart en ziel heb jij decennia lang de archeologische collecties van het Allard Pierson Museum een warm hart toegedragen. Jouw kennis van de verzamelingen is groot, niet alleen ken je inventarisnummers uit je hoofd maar je hebt een brede kennis van voorwerpen uit verschillende periodes en culturen. Gelukkig deel jij die graag met je naaste collega's. Daarnaast heb je ook liefhebberijen die zich buiten het museum afspelen. Koken! En in het bijzonder Romeins koken waarmee je grote indruk maakt. Het zal je niet verbazen dat ik in deze bijdrage een van de mooiste stukken van tafelservies uit het Allard Pierson behandel. Een glazen kan, een topstuk uit de collectie, want minder ben jij niet waard.

Eén van de mooiste en indrukwekkendste stukken Romeins glas in de museumcollectie is een puntgave kan die ook de voorkant sierde van het tachtigste Vriendenblad. Dat nummer fungeerde als catalogus bij de tentoonstelling *Antiek Glas – de kunst van het vuur* die van 17 mei tot 16 september 2001 in het Allard Pierson Museum te zien was (fig. 1). Ter gelegenheid van de opening die werd verricht door glasspecialiste Ina Isings, heb jij een taart gebakken in de vorm van een kernglas. Onvergetelijk en bijzonder smakelijk!

De 'vrij' geblazen, peervormige kan van lichtgroen glas is op een enkele plaats een beetje verweerd. Als we de kan goed bekijken, wordt duidelijk dat de glasblazer over een grote vaardigheid beschikte om haar te kunnen maken. De technische uitdagingen zitten hem vooral in het aanbrengen van de 'losse' onderdelen zoals de ring met een ingedrukt wafelpatroon, die als een kraag rond de hals zit. Of de dikke, conische voet die kenmerkend is voor dit type kan uit de vroege vierde eeuw na Christus. En natuurlijk het fraaie platte handvat dat tegen de onderkant van de ring begint en eindigt met een 'glasuitloper' op de buik. De glasblazer gebruikte een *pontil* om de mond van de kan mooi rond te kunnen afwerken. Dit is een ijzeren staaf waarop de kan aan de onderkant werd 'geplakt' zodat de mond in het vuur kon worden gehouden en waarschijnlijk met een houten plankje glad

Fig. 1 Vrij geblazen lichtgroene glazen wijnkan. Rijnstreek (Duitsland), glas, h. 15,8 cm., vroeg 4de eeuw n. Chr. APM 484. Isings type: 122.

kon worden afgewerkt. Het zogenaamde pontilmerk, een ruwe plek, is aan de onderkant nog te voelen. De lichtgroene kleur is het resultaat van het natuurlijke productieproces van het glasblazen, zonder het bewust te kleuren of ontkleuren. Het gevolg is een groene kleur die vaak voorkomt bij laat-Romeins glas, zeker uit de Rijnstreek.

Type 122 van Isings

De kan kwam in 1934 in de museumcollectie en bevond zich daarvoor in de collectie Lunsingh Scheurleer met inventarisnummer 484. Helaas is niet te achterhalen waar Scheurleer de kan heeft gekocht. Vergelijkbare exemplaren zijn allemaal gevonden in het noorden van het Romeinse Rijk, in Gallië en vooral in het Rijnland bij Keulen maar ook bij plaatsen als Trier en Worms. Uit Nijmegen is een scherf van dit type kan bekend. De kannen die zijn teruggevonden, zijn meegegeven als grafgift en daardoor ook vaak goed bewaard gebleven. Net als ons puntgave exemplaar. Op grond van parallellen uit gedateerde grafcontexten heeft de beroemde archeologe en glasspecialiste Ina Isings de kan typologisch ingedeeld onder typenummer 122. Ze variëren allemaal een beetje en

zijn soms in een mal en soms 'optisch' geblazen. Dat wil zeggen dat door de mal eerst een patroon van ribben ontstaat, maar doordat de kan uiteindelijk vrij wordt uitgeblazen, worden die ribben wat vager.

Uit de opgravingscontext van de in graven gevonden exemplaren blijkt dat ze eind derde, begin vierde eeuw na Christus kunnen worden gedateerd. De glasindustrie in die tijd kende in het Rijnland dus nog een hoge kwaliteit en de glasproductie bloeide volop. Toch zijn er maar weinig sporen van glaswerkplaatsen gevonden waardoor we niet precies weten in welke plaatsen glas gemaakt werd. Vooral in Keulen en Trier zijn de zogenaamde 'glashutten' gevonden. In de archeologische musea aldaar vinden we treffende parallellen, zoals in het Römisch-Germanisches Museum in Keulen of het Landesmuseum in Trier. Ook musea in Picardië (Frankrijk) hebben dergelijke kannen in hun verzameling. Er is ook een fraaie kan van ons type in het British Museum, een geschenk van Sir John Arthur Evans, de beroemde archeoloog die Knossos opgroef. De herkomst van deze kan is Andernach in het Duitse Rijnland waar zij in 1886 werd gevonden.

Aanpakken

Geralda houdt van aanpakken. Of het nu gaat om open dagen in het museum, het maken van kostuums of het bedenken van tentoonstellingen, zij zet zich zonder aarzeling aan een project. Ook deze glazen kan heeft een stevig handvat en kan goed worden 'aangepakt'. Interessant is hoe verschillende flessen verschillende handvatten hebben die alle in overeenstemming zijn met de functie van de fles. Daarbij is de grootte van de handvatten ook belangrijk vanwege de functie van de fles: van de bekende hoekige flessen, bedoeld voor transport van vloeistoffen, zijn de handvatten altijd klein en zitten bovenaan de fles. Dat is immers gemakkelijk om deze transportflessen uit de kist of krat te trekken. Het handvat van onze kan is niet alleen sierlijk maar ook functioneel. Het kan goed worden vastgepakt, met de duim op de ring, om de vloeistof regelmatig en gedoseerd uit te schenken.

Een kan voor een mooie wijn

Op een goed gedekte Romeinse tafel wordt er gegeten van en gedronken uit aardewerk en glas. Dat er bij grafvondsten uit de Romeinse tijd in absolute zin vaak meer aardewerk wordt gevonden terwijl er waarschijnlijk meer glas werd gebruikt, heeft te maken met het recyclen van glas. Het werd eerder hergebruikt dan meegegeven als grafgift voor een overledene. Glas kent periodes van grote waardering maar ook momenten dat het als 'gemeengoed' wordt beschouwd. Toen glasblazen net was uitgevonden was *vitrum* (glas) een begrip dat stond voor luxe en kostbaarheid. Maar korte tijd later werd de uitdrukking *vitrea fracta* (gebroken glas) gebruikt om rommel en rotzooi aan te duiden! Toch zijn er in de Romeinse tijd altijd hoogstandjes van glasblaaskunst geweest. Ons exemplaar straalt duidelijk luxe en kostbaarheid uit. Deze fraaie kan is bedoeld om een vloeistof uit te schenken en maakte zeer waarschijnlijk deel uit van een tafelservies. Maar welke vloeistof? Wijn? Of was het water dat werd gebruikt om de handen te wassen? We weten dat de Romeinen deels met hun handen aten en dat ze dus vaak hun handen moesten wassen. Slaven stonden klaar om water uit kannen en flessen te schenken. Maar onze kan is wel heel fraai en past mijns inziens eerder bij een mooie witte wijn uit de Rijnstreek. Ter gelegenheid van jouw afscheid schenk ik een glas Rijnwijn en drink op jouw gezondheid!

Fig. 2 Een mooie maaltijd bij Geralda en Ruud thuis wordt besloten met taart en koffie (3 september 2019).

Geralda is een ‘topper’

Wat is de overeenkomst tussen jou en deze glazen kan. Net als dit topstuk in de collectie, ben jij een ‘topstuk’ in de geschiedenis van het museum. Betrokken, met tomeloze energie werkend (vaak ’s nachts), collegiaal en gezegend met een uitstekend geheugen en een grote kennis van de museumstukken. Je hebt ook een scherp oog en een scherpe tong. Je mening liet je horen waarbij een groot rechtvaardigheidsgevoel belangrijk was. Het belang van het museum ging vaak voor en speelde altijd een grote rol. We hebben samen prachtige projecten bedacht en uitgevoerd, mooie tentoonstellingen gemaakt, vele jaren de redactie van het Vriendenblad gevoerd, gepraat over de collectie, tentoonstellingen bezocht en ook vaak heerlijk gegeten, samen met Odile en Ruud (fig. 2). Ik ga je missen in het museum maar ik weet zeker dat we nog vaak over het museum zullen praten!

René is in 1990 conservator geworden in het Allard Pierson Museum. Samen met Geralda als naaste collega hebben zij samen de prachtigste tentoonstellingen gemaakt. Vele jaren voerden zij de redactie van het Vriendenblad.

Bibliografie

- Isings, I. 1957. *Roman glass from dated finds*, Groningen/Djakarta: Wolters.
- Beek, R. van. 2001. Glas - de kunst van het vuur. *Mededelingenblad Vereniging Vrienden van het Allard Pierson Museum* 80, 2-27.